

נמשלה התורה במים, נמשלה התורה באש

מסכת תענית דף ז עמוד א – התורה והמים הולכים למקומות הנמוכים

אמר רבי חנינא בר אידי: למה נמשלו דברי תורה למים? דכתיב: "הוי כל צמא לכו למים" (ישעיהו נה א)¹ - לומר לך: מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה.²

מסכת בבא קמא דף פב עמוד א – אין מים אלא תורה

עשרה תקנות תיקן עזרא: ... ושיהו קוראין בשני ובחמישי ... דתניא: "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים" (שמות טו כב) - דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים" (ישעיהו נה א), כיון שהלכו שלושת ימים בלא תורה נִלְאָו.³ עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה!⁴

מדרש תנחומא פרשת ויקהל סימן ח – פתיחות והשתוות

ולכך נמשלה התורה למים שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים", כשם שאין אדם מתבייש לומר לחברו השקני מים, כך לא יתבייש לומר לקטן ממנו למדני תורה למדני דבר זה. וכשם שהמים כל הרוצה לשתות ישתה בלא מחיר, כך כל הרוצה ללמוד תורה לומד בלא מחיר ובלא כסף שנאמר: "לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר". ולמה נתנה התורה במדבר? לומר מה המדבר מופקר לכל בני אדם אף דברי תורה מופקרין לכל מי שירצה ללמוד.⁵

ספרי דברים פסקא מח – דימויים רבים של התורה למים

¹ הפסוק המלא הוא: "הוי כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף לכו שברו ואלו שברו בלא כסף ובלוא מחיר יין וחלב", מה שמוסיף את השוואת התורה גם ליין וחלב, כפי שהמדרש ממשיך ודורש שם בחלק שקצרנו ולא הבאנו, משום שאנו מבקשים להתמקד במים ובאש. ובמדרשים אחרים מושוות התורה גם לשמן ודבש. שים לב לשאלה ולתשובה: "למה נמשלו דברי תורה למים? דכתיב: הוי כל צמא לכו למים". נראה שה"למה" הוא לא במובן של מנלן? מנין לך, מאיפה אתה יודע? תסביר! שאם כן, אין התשובה ממין השאלה. נראה שהכוונה ב"למה" היא: מדוע, מה פשר הדימוי של התורה למים, לשם מה, מה מטרת (פשר) דימוי זה? והתשובה: כשם שהמים הולכים למקום נמוך – כך גם התורה. את עצם הדימוי של התורה למים אין צורך לנמק או להסביר. זה פשיטא. וכי תעלה על דעתך שהנביא ישעיהו מדבר על מים פיסיים? סתם על אדם שלא שתה מים והוא צמא? נו, באמת! ברור שמדובר במשהו רוחני, במים המשיבים נפש ורוח.

² מוטיב זה חוזר במקומות רבים הן בדרך החיוב והן בדרך השלילה. בדרך החיוב, כגון כאן, ובדומה גם במסכת דרך ארץ פרק ז הלכה א: "הוי רך כקנה שהרוח נושבת בו לכל צד שתוצה, שאין התורה מתקיימת אלא במי שרוחו נמוכה עליו. ולמה נמשלה התורה למים? לומר לך: מה דרכו של מים הללו, אין הולכין למקום גבוה אלא במקום נמוך, כך אין התורה מתקיימת אלא במי שרוחו נמוכה עליו". ובדרך השלילה, שאין תורה וגאוה יכולים לדור בכפיפה אחת, כגון זו שבמסכת עירובין נה ע"א: "לא בשמים היא ... רבא אמר: לא בשמים היא - לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה כשמים". ובמסכתות קטנות מסכת כלה רבתי פרק ה הלכה ה: "לא בשמים היא, לא תמצא תורה במי שמגביהים דעתם". ואם נשוב לגמרא לתענית ראה בהמשך שם הסיפור על בתו של הקיסר שקנטרה את ר' יהושע בן חנניה שכנראה לא היה נאה במיוחד: "אין חכמה מפוארה בכלי מכוור" ומה ענה לה ר' יהושע. וזה נושא אחר שעליו הרחבנו בדברינו [היופי שבאדם – ברכתו ובלותו](#) בדפים המיוחדים.

³ בני ישראל לאחר שנסעו מים סוף וכנסו לעובי המדבר. התעייפו וחדלו להאמין, כמו: "ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים" (דברים כה יח). ובמקבילה במכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויסע פרשה א – "מרדו". ולענין תורה ומים, עכשיו "שהוכחנו" שהמים של ישעיהו הם רוחניים ולא מים פיסיים כפשוטם, ברור שגם בתורה עצמה, כאשר בני ישראל מגיעים למרה וצמאים ולא מוצאים מים – מדובר במי רוח ודעת – בתורה. אולי סוג כזה של דרשות מייחד את "דורשי הרשומות" שהתמקדו במטרה ובתכלית ולא בנימוק ובסיבה. וכל היודע על חוקרי דורשי רשומות יחיש להודיענו מי היו דרשנים אלה ומה טיבם. ראה באותו אירוע במרה, מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק טו: "ויורהו ה' עץ. ר' יהושע אומר: זה עץ של ערבה. ר' אלעזר המודעי אומר: זה עץ שלזית ... ר' נתן בן יוסף אומר: זה עץ שלקדרוס. ויש אומרים אף עיקרי תאנה ועיקרי רמון. דורשי רשומות אומרים: הורהו דברי תורה שמשולין בעץ, שנאמר: עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג יח)".

⁴ ואנו נוסיף נופך משלנו, הגם שאיננו דורשי רשומות, ששלושה ימים לינה בלא תורה, הם "מים ש-לנו". ועוד נוסיף דרשה על דרשה, שאם תורה היא מים ותורה היא גם עץ, כדברי המכילתא בהערה הקודמת, אזי קבלנו פירוש חדש לפסוק בירמיהו ז ח: "והיה כעץ שתול על פלגי מים ועל יובל ישלח שורשיו" – תורה שתולה על תורה, דרשה בנויה על דרשה, שהרי שערי פירוש ומדרש לעולם לא ננעלו. ראה אבן עזרא בהקדמה לתורה: "ורוח אלהים מרחפת על פני המים - שנחה רוח החכמה והבינה על מפרשי התורה הנמשלת למים".

⁵ מדרש זה ממשיך ודורש את המשך הפסוק בישיהו: "ולכו שברו בלא כסף ובלוא מחיר יין וחלב", אבל מתמקד במים. התורה היא בחינם (בלא כסף ובלא מחיר), היא מדיום נגיש ופתוח ולכאורה גם זול ומצוי, אך בה בעת, היא גם דבר שאין לו מחיר - priceless. ראה המדרשים על הפסוק באיוב כח יז: "לא יערקנה זָהָב וזָכוּכִית וְתַמְוֶרְתָּה קְלִי פֶזֶז", וכן על הפסוק במשלי ח יא: "כי טובה חֲכָמָה מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשׁוּוּ בָהּ". חפץ שאף אחד לא יכול לנכס לעצמו ולפיכך פתוח ומצוי לכל. חפץ שניתן באופן סמלי במקום שהוא פתוח ונגיש לכל, במדבר, ואין לאף אחד בעלות עליו. ראה דברינו [תורה ומדבר](#) בפרשת במדבר וכן [מורשה קהילת יעקב](#) בפרשת וזאת הברכה. המדרש המלא שם, שלא הבאנו מקוצר מקום, משלב את מוטיב הארון, שבו לכל ישראל יש חלק, עם מוטיב המים והמדבר ומוטיב הגרים וכל אדם שיש לו חלק בתורה. מוטיב מרובע שניתן לאחדו תחת הכותרת: התורה שווה לכל נפש ובכל נפש. כדאי באמת לעיין במקור שם ולהתבשר מהמדרש בשלמותו.

רבי עקיבה אומר: הרי הוא אומר: "שִׁתָּה מִים מְבוֹרָךְ וְנִזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֶרֶץ" (משלי ה טו). באר⁶ מתחילתו אין יכול להוציא טיפת מים מאליו - לא היה אלא מה שבתוכו. כך תלמיד מתחילתו לא למד כל דבר - לא היה אלא מה שלמד. "ונוזלים מתוך באר" - דומה לבאר, מה באר מנזלת מים חיים מכל צדדיה, כך באים תלמידים ולמדים הימנו. וכן הוא אומר: "יפוצו מעינותיך חוצה" (משלי ה טז).⁷ נמשלו דברי תורה למים - מה מים חיים לעולם, כך דברי תורה חיים לעולם, שנאמר: "כי חיים הם למוצאייהם" (משלי ד כב).⁸ מה מים מעלים את הטמאים מטומאתם, כך דברי תורה מעלים את הטמאים מטומאתם, שנאמר: "צְרוּפָה אֶמְרָתְךָ מְאֹד וְעִבְדְּךָ אֶהְבֶּה" (תהלים קיט קמ).⁹ מה מים משיבים נפשו של אדם ... כך דברי תורה משיבים נפשו של אדם, שנאמר: "תורת ה' תמימה משיבת נפש" (תהלים יט ח). מה מים חנם לעולם, כך דברי תורה חנם לעולם, שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים" (ישעיה נה א).¹⁰ מה מים אין להם דמים, כך דברי תורה אין להם דמים,¹¹ שנאמר: "יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה" (משלי ג טו). או מה מים אין משמחים את הלב, כך דברי תורה אין משמחים את הלב: תלמוד לומר: "כי טובים דודין מיין" (שיר השירים א ב).¹²

ספרי דברים פסקא שמג – נעבור אל האש

"מימינו אש דת למו" - מגיד שדברי תורה משולים באש.¹³ מה אש נתנה מן השמים, כך דברי תורה נתנו מן השמים, שנאמר: "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם" (שמות כ יח). מה אש חיים לעולם כך דברי תורה

⁶ לפי פשט הדרשה ברור שצ"ל בור ולא באר וכך הוא גם בגמרא עבודה זרה יט ע"א: "בתחילה שטה מבורך ולבסוף נוזלים מתוך באר". אך פינקלשטיין שהידר את מדרש ספרי דברים (שנדפס בברלין חודש לאחר פרוץ מלחמת העולם השנייה), הגם שציין שבמספר כתבי יד כתוב בור או בורך, השאיר את המילה באר ומי אנו שנבוא אחרי המלך.

⁷ עוד על לימוד תורה ומים, ראה ילקוט שמעוני שיר השירים רמז תקפח: "אמר רבי עזריה נמשלה תורה במים, שזה מזיל מקצת דבר וזה מזיל מקצת דבר וההלכה יוצאה כמן לבנון". ובבראשית רבה פרשה צז: "מה דגים הללו גדלין במים כיון שיוודת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו מים מימיהו, כך הן ישראל גדלין במים בתורה כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהו". ובשיר השירים רבה פרשה א (סימן יט בהוצאת דונסקי, סימן ג בוילנא): "ומה מים יורדין טיפין טיפין ונעשית נחלים נחלים, כך תורה אדם למד ב' הלכות היום וב' למחר עד שנעשה כנחל נובע. מה מים אם אין אדם צמא אינה ערבה בגופו, כך תורה אם אין אדם עיף בה אינה ערבה בגופו ... ומה מים אין מתקיימין בכלי כסף וזהב אלא בירוד שבכלים, כך תורה אין מתקיימת אלא במי שעושה עצמו ככלי חרס. ומה מים אין אדם גדול מתבייש לומר לקטן השקיני מים, כך דברי תורה אין הגדול מתבייש לומר לקטן למדני פרק אחד דבר אחד או פסוק אחד ואפילו אות אחת. ומה מים כשאין אדם יודע לשוט בהן סוף שהוא מתבלע, כך דברי תורה אם אין אדם יודע לשוט בהן ולהורות בהן סוף שהוא מתבלע". ולגבי לימוד התורה טיפין טיפין, ראה דברינו [לא נפלאות היא ממד ולא חזקה היא](#) בפרשת נצבים.

⁸ שינוי הלשון מ"תורה" ל"דברי תורה" הוא מן הסתם שגרת לשון, אבל גם אותו ניתן לדרוש: לא רק התורה כנתינתה משולה למים, אלא גם כל הדברים והדיבורים והדרשות והחידושים, כל מה שכל תלמיד עתיד לחדש - כולל המדרש עצמו בו אנו עומדים - הכל מים זכים וטהורים. אך בשיר השירים רבה פרשה א הוא אומר: "כי טובים דודין מיין - נמשלו דברי תורה במים כיון בשמן בדבש וחלב". אז אולי יש בכל זאת יש הבדל, התורה כנתינתה נמשלה למים, שהם אחד מארבעה היסודות שמהם נברא העולם, והתורה כידוע כרוכה בבריאת העולם, אבל "דברי תורה" מביאים אותנו לתרכובות נוספים של התפתחות הטבע ומעשה ידי אדם: דבש, חלב, יין ודבש. ואולי הכייון הוא גם הפוך, אחרי כל היין השמן והדבש הכבדים יש לחתור תמיד אל היסוד, אל המים הפשוטים.

⁹ מים, בהויתם הטבעית, "מחוברים לקרקע" בלשון חז"ל, לא מקבלים טומאה. וכן הוא גם בתורה, ובאש שנמשלה לתורה שעוד נגיע אליה: "הלא כה דברי כאש נאם ה' - מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה" (ברכות כב ע"א). ואש אף היא מטהרת, אם בעזרת המים (הגעלה) ואם בכוח עצמה (ליבון), ככתוב: "כִּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהַר אֵף בְּמֵי נְדָה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּמֵי" (במדבר לא כג). ובשיר השירים רבה פרשה א (סימן יט בהוצאת דונסקי, ג בוילנא) הוא מוסיף ומרחיב: "ומה המים מטהרים הגוף שנאמר (ויקרא יד) ורחץ את בשרו במים, כך תורה מטהרת הגוף שנאמר (תהלים קיט) צרופה אמרתך מאד, ומה מים מכסים ערותו של ים שנאמר (ישעיה יא) כמים לים מכסים, כך התורה מכסה ערותן של ישראל שנאמר (משלי י) ועל כל פשעים תכסה אהבה". וכבר אמרו חכמים: "לא נתנו המצוות אלא לצרוף (לצרף) בהם את הבריות" (בראשית רבה מד א).

¹⁰ לצערנו אין המים תמיד בחינם ובוודאי לא בארץ ישראל (והיום גם כבר לא כבר בעולם כולו). ראה למשל פסיקתא דרב כהנא פסקא עשר תעשר וכן הוא במדרש תנחומא פרשת ראה סימן ט, על שנת בצורת בה מכרו סאה חטים בסלע וסאה מים בשלושה סלעים. ודברי תורה שהיו פעם בחינם, והתירו (בקושי) להתפרנס מהם, חזרו דווקא בימינו בעזרת הרשת להיות פתוחים לכל.

¹¹ דבר יקר מאד שאין לו מחיר, ראה הערה 5 לעיל. אבל ההשוואה עם המים שאין להם דמים, צריכה הסבר והמאיר עיינו יבורך.

¹² ובמקום שפוסק מדרש ספרי, בפסוק "כי טובים דודין מיין", ממשיך ומרחיב מאד מדרש שיר השירים רבה פרשה א, דונסקי סימן יט, וילנא סימן ג שקטעים ממנו כבר הבאנו במספר הערות לעיל: "מה המים בקולי קולות שנאמר (תהלים כט) קול ה' על המים, כך תורה בקולי קולות שנאמר (שמות יט) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים ... א"ר חנינא דקיסרין: מה המים נמשכין לגנות ופרדסים ולבתי כסאות ומרחצאות, יכול אף דברי תורה כן? תלמוד לומר (הושע יד) כי ישירים דרכי ה' ... אי מה המים מבאישים ומחמיצים בקנקן אף דברי תורה כן? תלמוד לומר: יין - מה יין כל זמן שהוא מתיישן בקנקן משתבח, כך דברי תורה כל זמן שהם מתיישן בגופו של אדם הן משתבחין בגדולה". בסופו של דבר, המים צריכים ליין שיצילם ממספר השוואות שאינן נעימות (והשמן מציל את היין, ראה שם). ומכל המשקאות שבהן נמשלה התורה: מים, יין, חלב, דבש ושמן, יין ושמן הם מעשי ידי אדם.

¹³ הפסוק "אש דת למו" נדרש בפנים רבות ובמדרשים רבים על המשלת התורה לאש ואולי ראוי שנרחיב עליו בפרשת וזאת הברכה, בשמחתה של תורה שנמשלה לאש ולחיים. עכ"פ, מפסוק זה ומהפסוק במעמד מתן תורה בהר סיני: "מפני אשר ירד עליו ה' באש" (שמות יט יח), נראה שיש לנו סמך קצת יותר טוב מאשר המשלה למים שדורשי רשומות דרשו (ראה הערה 1 לעיל).

חיים לעולם.¹⁴ מה אש קרוב לה אדם נכוה רחוק ממנה צונן, כך דברי תורה כל זמן שאדם עמל בהם חיים הם לו - פֶּרֶשׁ מהם ממתים אותו.¹⁵ מה אש משתמשים בה בעולם הזה ולעולם הבא, כך דברי תורה משתמשים בהם בעולם הזה ולעולם הבא.¹⁶ מה אש כל המשתמש בה עושה גופו רושם, כך דברי תורה כל המשתמש בהם עושה גופו רושם.¹⁷ מה אש עמלים בה ניכרים בין הבריות, כך תלמידי חכמים ניכרים בהילוכם ובדבורם ובעטיפתם בשוק.¹⁸ אש דת למו - אילולא דת שנתנה עמה אין אדם יכול לעמוד בה.¹⁹

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ד - לא להתקרב לאש יותר מדי

"והר סיני עשן כולו" ... מפני מה? "מפני אשר ירד עליו ה' באש". מגיד שהתורה אש, ומאש ניתנה, ובאש נמשלה. מה דרכה של אש, שאם קרב אדם אצלה נכווה, רחק ממנה צונן, אין לו לאדם אלא להתחמם כנגד אורה.²⁰

מסכת תענית דף ז עמוד א - אש בחבורה

אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב: "ברזל בברזל יחד" (משלי כז יז), לומר לך: מה ברזל זה, אחד מחדד את חברו - אף שני תלמידי חכמים מחדדו זה את זה בהלכה. אמר רבה בר בר חנה: למה נמשלו דברי תורה כאש, שנאמר: "הלוא כה דברי כאש נאם ה' " (ירמיהו כג ט) - לומר לך: מה אש אינו דולק יחיד - אף דברי תורה אין מתקיימין ביחיד. והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא: מאי דכתיב: "חרב אל הבדים ונאלו" (ירמיהו נ לו) - חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד בתורה.²² ולא עוד אלא שמיטפשיך ...

¹⁴ מעמד הר סיני היה אירוע מיוחד בו האש הגדולה של מתן תורה והחיים התלכדו ודרו בכפיפה אחת, לרגע נשגב אחד. ראה שמות רבה (שנאן) פרשה ה: "כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמנו ויחי (דברים ה) - אתה שומע קולו וחיית, אומות העולם שומעין ומתים. בוא וראה איך הקול יוצא אצל כל ישראל: כל אחד ואחד כפי כוחו. הזקנים כפי כוחן, הקטנים לפי כוחן והנשים לפי כוחן. ואף משה לפי כוחו, שנאמר: משה ידבר והאלהים יענו בקול (שמות יט ט), בקול שהיה משה יכול לסבול. וכן הוא אומר: קול ה' בכח (תהלים ט), קול ה' בכחו לא נאמר אלא בכח, בכוחו של כל אחד ואחד מהם". האם השילוב של חיים ואש התורה יכולים להמשיך גם אחרי מתן תורה? ודאי אומר המדרש: "מה אש חיים לעולם כך דברי תורה חיים לעולם". לעולם ולעולם. אבל בהמשך נראה שבחיי היום יום, צריך לדעת איך לחיות עם אש התורה, אשר יכולה לחמם אבל גם לשרוף. ואף במעמד הר סיני בקשו בני ישראל: "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות" (שמות כ טו). ראה דברינו [ויתניצבו בתחתית הנהר](#).

¹⁵ קטע זה לא כ"כ ברור. באיזה מרחק צריך לעמוד מהאש? ראה המכילתות להלן שם יוסבר העניין באופן ברור יותר.

¹⁶ איפה בדיוק האש בעולם הבא? במשפטם של הרשעים בגיהנום? לנו נראה שזו דוגמא נוספת (כבר מצאנו כמה כאלה) שהביטוי "לעולם הבא" הוא במובן של "לעתידי לבוא", כאן בעולם הזה, בימות המשיח ובגאולה העתידית, בה יימשכו החיים הארציים.

¹⁷ "עושה רושם" היינו משאיר סימן. נראה שיש להבין קטע זה עפ"י המקבילה במדרש תנאים לדברים פרק לג: "מה האש כל המשתמש בה היא עושה רושם בגופו, כך כל הניאות בדברי תורה בטלו חייו מן העולם. שכך היה הלל אומר: ודי ישתמש בתגא חלף, הא כל הניאות בדברי תורה - בטלו חייו מן העולם".

¹⁸ ההשוואה לא כ"כ ברורה שהרי מי שעמל באש מתלכלך. האם לכך מתכוון המדרש כשהוא אומר "ניכרים בין הבריות". אולי כן. ראה לפחות תלמיד חכם מפורסם אחד שהיה ניכר בעבודתו כפחמי והיה מגדולי ישראל. מי הוא? היכן נזכר עניין זה? בין הפותרים נכונה יוגרלו פרסים, מנוי שנתי למחלקי המים.

¹⁹ המצוות והדינים, המחברים את האדם לחיי היום יום ומכוונים את צעדיו ומעשיו, הם שמסוככים עליו מאש התורה. ראה שמות רבה ראש פרשת משפטים שהתורה ניתנה עם דינים לפניך ואחריה. נשמח לשמוע הסברים ופירושים למשפט מיוחד זה: "אילולא דת שנתנה עמה אין אדם יכול לעמוד בה". מה פשר ההפרדה בין התורה לדת? הדת היא המצוות? הם שמגינות על התורה?

²⁰ ראה הדרשה המקבילה במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יט: "והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש. באש - מלמד שנמשלו דברי תורה באש. מה אש חיים לעולם, אף דברי תורה חיים לעולם. מה אש קרב לה אדם נכווה, רחק ממנה צנן. כך דברי תורה, קרב לה אדם - נכווה, רחק ממנה - צנן". מצירוף שתי דרשות מכילתא אלה נקבל שהאש היא חיים לעולם, רק אם יודעים "להתחמם כנגד אורה", היינו, לא לעמוד רחוק מדי שלא תצטנן ולא קרוב מדי שלא תיכווה. ברוח זו נאמרו גם הדברים במסכת אבות פרק ב משנה י: "רבי אליעזר אומר ... הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש". ראה דברינו [שועל עקרב שרף וגחלי אש](#). עוד בפסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) נספחים א - וזאת הברכה: "התורה נקראת אש דת. א"ר יוחנן: כל מי שבא לעסוק בתורה יראה בעצמו כאילו עומד באש, לכן נאמר: מימינו אש דת למו". כאן הדת איננה מגינה מהאש - היא האש.

²¹ הרי לנו פסוק נוסף שיוצר קשר ברור בין התורה (דבר ה') ובין אש. ראה הערות 13 ו-1 לעיל. בסה"כ, נראה שהקשר לאש הוא הרבה יותר דומיננטי במקרא מאשר הקשר למים, שכולו דרשות חכמים (דורשי רשומות) ואין לו אחיזה במקרא.

²² היינו שלומדים תורה כל אחד לעצמו. ובמסכת סוטה מט ע"א: "אמר ר' אילעא בר יברכיה: שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך ואין ביניהן דברי תורה - ראוי לשרף באש, שנאמר: ויהי המה הולכים הלך ודבר והנה רכב אש וגו' (מלכים ב' ב). טעמא דאיכא דיבור, הא ליכא דיבור - ראוי לשרף. וא"ר אילעא בר יברכיה: שני תלמידי חכמים הדרין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה - אחד מת ואחד גולה, שנאמר: לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת (דברים ד), ואין דעת אלא תורה, שנאמר: נדמו עמי מבלי הדעת (הושע ד). ומכאן לקח ש"י עגנון את המוטיב לסיפורו שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו. הרי לנו שהאש המסוכנת ביותר היא בתוך בית המדרש עצמו! של אלה המופקדים על האש. מה יעשו ולא יפרשו זה מזה ויהיו נוחים זה לזה במשאה ומתנה של תורה? ישנו את דברי מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יט, המונה עוד סיבה לדימוי התורה לאש: "מה אש קטן מדליק את הגדול וגדול מדליק מן הקטן, כך דברי תורה קטן למד מן הגדול וגדול למד מן הקטן". ואין גדול וקטן בתורה - "שהכל שווים בתורה" (ספרי דברים מח). ראה הגמרא בגמרא תענית שם בהמשך הדברים, שוב בדימוי התורה לעץ: "אמר רב נחמן בר יצחק: למה נמשלו דברי תורה כעץ, שנאמר: עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג), לומר לך: מה עץ קטן מדליק את הגדול - אף תלמידי חכמים, קטנים מחדדים את הגדולים. והיינו דאמר רבי חנינא: הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולן".

רמב"ן הקדמה לתורה

אבל מה אעשה ונפשי חשקה בתורה. והיא בלבי כאש אוכלת בוערה.²³

תלמוד ירושלמי מסכת חגיגה פרק ב הלכה א – בדרך האמצע בין המים לאש

ר' חייה בשם ר"י: תלמיד וותיק היה לו לרבי ודרש פרק אחד במעשה המרכבה ולא הסכימה דעתו של רבי ולקה בשחין. התורה הזו דומה לשני שבילים אחד של אור ואחד של שלג היטה בזה מת באור היטה בזו מת בשלג מה יעשה יהלך באמצע.²⁴

חג שמח

לימוד מחכים ומהנה²⁵

מחלקי המים

מים אחרונים: מספר שנים לאחר כתיבת דף זה הוספנו בפרשת בשלח דף בשם [אין מים אלא תורה](#) שמוקדש כולו להמשלת התורה למים. מן הסתם חזרנו שם על מקצת מדרשות המים שהבאנו כאן כגון זו של דורשי רשומות שאמרו: אין מים אלא תורה ואחרים. ועל כך יש רק לומר שהתורה נמשלה למים שאין להם סוף.

²³ שנים מגדולי פרשני המקרא שכתבו הקדמה לפירושם לתורה הם אבן עזרא ורמב"ן (רש"י למשל לא כתב הקדמה שהיא כנראה מנהג חכמי ספרד, רק למגילת שיר השירים). אבן עזרא בחר במשל המים ורמב"ן במשל האש. כבר הבאנו לעיל את אבן עזרא בהקדמתו לתורה כשהוא אומר: "ורוח אלהים מרחפת על פני המים - שנחה רוח החכמה והבינה על מפרשי התורה הנמשלת למים". ורמב"ן בחר באש. וכבחרתם כן התנצחותם - באש ובמים, כתלמידי חכמים שמחדדים זה את זה ועם כל המחלוקת - נוחים זה לזה. ואנו, דורות רבים אחריהם, שותים בצמא את מימיהם ומתחממים לאורם.

²⁴ מקור ירושלמי זה הוא בתוספתא מסכת חגיגה (ליברמן) פרק ב הלכות ג-ה בסיפור על ארבעה שנכנסו לפרדס, היינו לעסוק בתורת הסוד, שכולם נפגעו באופן זה או אחר ורק "ר' עקיבה עלה בשלום וירד בשלום". מסכמת שם התוספתא את האירוע הקשה הזה ומסבירה: "משל למה הדבר דומה: לפרדס של מלך ועלייה בנויה על גביו. מה עליו על אדם, להציץ ובלבד שלא יזין את עיניו ממנו. ועוד משלו משל למה הדבר דומה: לאיסתרטא העוברת בין שני דרכים אחד של אור ואחד של שלג. הטה לכן (לכאן) נכוה באור, הטה לכן (לכאן) נכוה בשלג. מה עליו על אדם, להלך באמצע ובלבד שלא יהא נוטה לא לכן ולא לכן". ובהמשך שם גם הסיפור על ר' יהושע "שהיה מהלך באסתרטא" (היינו ידע ללכת באמצע) וראה את "בן זומא בא כנגדו", ונתן לו שלום אך בן זומא לא ענה לו משום שהיה עוסק במעשה בראשית (ביחיד). בעקבות מפגש זה, מנבא ר' יהושע את סופו של בן זומא: "אמר להם ר' יהושע לתלמידיו: כבר בן זומא מבחוץ. לא היו ימים מועטים עד שנסתלק בן זומא". חזרה לירושלמי לעיל, נראה שכאן אולי השיא של המשלת התורה למים, או שמא אדרבא, ניתוקה משניהם. ואולי גם מקור טוב לשיטת "שביל הזהב" של הרמב"ם. הליכה בדרך התורה היא עניין מורכב עד מסוכן למדי. אש מצד אחד וקור מקפיא של מים שהפכו לשלג מצד שני ולך תמצא את הדרך האמצעית. ראה דברינו [סם חיים וסם מוות](#) בדפים המיוחדים.

²⁵ והנאה ממטעמי החג שהרי הסכימו הכל שבעצרת, היא חג השבועות, יש לחלק: חציו לה' וחציו לכם. ראה גמרא פסחים סח ע"ב: "כתוב אחד אומר: עצרת לה' אלהיך, וכתוב אחד אומר: עצרת תהיה לכם. רבי אליעזר סבר: או כולו לה' או כולו לכם. ורבי יהושע סבר: חלקו, חציו לה' וחציו לכם. אמר רבי אלעזר: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא - יום שניתנה בו תורה הוא.